

Čtení o jazyce a poezii, c.d., str. 231–306.

²⁷⁾ Samozřejmě v případě monodramatu to může být budováno na úrovni monologické. I když případ monodramatu je zvláštní v tom, že někdy využívá prostředky vnitřní (příp. v jisté míře i vnější) dialogizace (viz o tom blíže zde ve studii *Aspekty řeči v dramatickém textu*).

²⁸⁾ V takových textech roste úloha poznámek, ale víme, že dramatická uzance nevychází vždy z nutnosti popsat jednání či situaci, anebo necítí potřebu zachytit jejich atmosféru čistě literárními prostředky. Samozřejmě interpretace konkrétních textů hodnotí i funkci poznámek, pokud zde jsou.

²⁹⁾ Kapitoly z české poetiky I, str. 80.

³⁰⁾ Bylo by např. zajímavé sledovat, proč se u dramatu pojatých jako literatura nesetkáváme se stejně permanentním a systematickým posuzováním jako je tomu u ostatních literárních děl (ostatních druhů a žánrů).

³¹⁾ To se netýká fragmentárnosti např. Kafkova Zámku, ale co se objevuje již v samém vývoji textu. Srv. k tomu také Zichovu formulaci, která hovoří o torzovitosti z hlediska divadelního: „Text sám není celé dílo, nýbrž jen jeho kus.“

(B. Novák: Rozhovor s Otakarem Zichem, Čin IV/20, 1933, str. 465.)

³²⁾ V anglické verzi mluví někdy místo epiky o naraci, čímž ovšem

zavádí nové kritérium. V této verzi též používá spis označení „genre“ a ne „kind“.

K žánrové problematice srv. velmi zajímavou Genettovu studii „Genres“, „types“, „modes“, „Poétique 32, 1977, str. 389–421.

³³⁾ Český strukturalismus se genologickou problematikou příliš nezabýval. U Mukařovského najdeme zmínky: např. poukazuje na rozdílnost danou monologičností a dialogičností, dále připomíná rozdílné charakteristiky odtud vyplývající: aktuální přítomnost a transitornost (dialogičnost má obojí, lyrická jen prvé, epika druhé). O rozlišení na základě širší škály kritérií se později pokusil Veltruský — to vše ovšem na základě samozřejmého předpokladu o trojitosti básnických druhů. Jak bylo teprve nedávno zjištěno, zabýval se danou problematikou šíře ve svých přednáškách z 30. let J. Mukařovský — srv. dosud nepublikované přednášky o epice a románu (pozůstalost je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví).

³⁴⁾ Tento radikální postoj zaujímá především S. Skwarczyńska — srv. např. *Dramat — literatura czy teatr?*, *Dialog* 1970, č. 6, str. 127–132. K této problematice viz též J. Zio-mek: *Projekt wykonawcy w dziele literackim a problemy genologiczne*, in: T. Bujnicki a J. Stawiński (eds.): *Problemy odbioru i odbiorcy*, Warszawa 1977.

O POVAZE ŘEČI V DRAMATICKÉM TEXTU

Jakékoliv literární dílo nejen označuje, ale také naznačuje. Avšak u dramatického textu se toto „naznačuje“ často týká již i toho, co bývá – z literárního hlediska – obvykle v pozici „označování“, resp. co je funkční vzhledem k evidentním literárním prostředkům textu. Jde např. o charakteristiky postav, zachycení okolností děje, „předznamenání“ dialogu atd. – to vše bývá v dramatu často jen načtnuto pro účely jiné než literární, což vyplývá z převažující divadelní určenosti dramatického textu. Že však mohou být dramata, avšak pouze v různé míře a ne všechna, také čtena jako literární díla, vyplývá nejen z možnosti širšího uplatnění ryze literárních prostředků např. v poznámkách (srv. široké popisy, líčení ad. u Šrámka, poznámky u Shawa, přímo založené na povědomí dvojí funkce atd.), i v přímé řeči, ale především z postavení a role jazyka v hierarchii dramatických prostředků.

Existují jisté rozdíly mezi dramaty podle míry, v níž je aktivována přímá řeč v rámci ostatních forem komunikace. Jedním ze základních faktorů, které to ovlivňují, je vztah verbální a neverbální komunikace. Mezi další faktory mohou patřit kupř. vztah mezi vyprávěním a přímou jazykovou akcí, nebo plynulost sémantické spojitosti textu, charakter spojení řeči a mluvěho, monologické či dialogické zaměření atd.

Silně je aktivizována řeč např. v řadě antických dramat, především v tragédiích, zvláště u Aischyla¹⁾. Výrazná veršová a rytmická stylizace odkrývající různé významové posuny dané slovosledem, rozsáhlé vyprávěcí pasáže zpomalující akci, nutnost – daná mj. rázem divadla – některé akce pouze popsat, narušování bezprostřednosti a živosti dialogických vztahů, využívání „rámcujících“ promluv atd., to vše jsou rysy, které dovolují připisovat řeči dominantní ráz. Pro interpretaci dramatického textu to má své důsledky v tom, že z hlediska literárního chápání je připisována velká role aktualizaci este-